

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31.03.2009, sp. zn. 21 Cdo 887/2008, ECLI:CZ:NS:2009:21.CDO.887.2008.1

Číslo: 4/2010

Právní věta: Podání žaloby ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. lze uložit České republice i v případě, že přichází v úvahu jako nabyvatelka dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák..

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.03.2009

Spisová značka: 21 Cdo 887/2008

Číslo rozhodnutí: 4

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla:

Předpisy:

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobou podanou u Okresního soudu v Náchodě dne 13. 7. 2006 se žalobkyně domáhala určení, že „dědictví po zůstaviteli J. P., zemřelém dne 31. 12. 2005, připadá státu – České republice“. Uvedla, že „v řízení o dědictví po zůstaviteli J. P., zemřelém dne 31. 12. 2005, byla vyzvána, aby podala žalobu na určení, že je dědicem a účastníkem dědického řízení“; že „vlastnoruční závěť předložená v dědickém řízení je velmi obtížně čitelná“; že „jediné datum uvedené v závěti v jejím úvodu je 15. 05“; že „není patrné, jaký den, měsíc a rok je na závěti uveden“, a proto je závěť neplatná a „žalovaní nejsou dědici na základě této závěti“; že „naléhavost právního zájmu na určení skutečnosti, že dané dědictví připadá státu a ne žalovaným, odůvodňuje výzva soudu podle § 175k odst. 2 o. s. ř., z níž vyplývá, že nebude-li dané dědické právo určeno, bude v řízení o dědictví nadále jednáno pouze s žalovanými jako dědici“.

O k r e s n í s o u d v Náchodě rozsudkem ze dne 25. 6. 2007 určil, že „dědictví po zůstaviteli J. P., který zemřel 31. 12. 2005, připadá státu – České republice“; současně žalovaným uložil povinnost zaplatit České republice na účet Okresního soudu v Náchodě na náhradu nákladů řízení „znalečného“ 7762 Kč a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Vycházel ze závěru, že „usnesením Okresního soudu v Náchodě ze dne 20. 6. 2006 bylo uloženo žalobkyni, aby podala žalobu na určení, že je dědicem a účastníkem dědického řízení“; že „zůstavitel J. P. zemřel dne 31. 12. 2005 a nezanechal zákonné dědice“; že „zůstavitel zanechal závěť sepsanou vlastní rukou, kde ustanovil dědice svého majetku manžele V. (žalované)“; že „datum závěti označil „15. 05“; že „žalovaní uznali tuto závěť za platnou“; že „žalobkyně prokázala naléhavost právního zájmu na určení“, neboť „byla vyzvána soudem, že pokud nebude dané dědické právo určeno, bude

jednáno pouze se žalovanými jako s dědici“; že „text závěti lze přečíst“; že „v číselném záznamu v horní části závěti se mezi číslicemi 1 a 5 žádná tečka vyhotovená psacím prostředkem použitým k zápisu těchto číslic nenachází“; že „zdánlivé tečky jsou způsobeny buď tiskovou chybou v linkách čtverečkového podtisku nebo dřevitou částicí na povrchu papíru“; že „seskupení čísel nelze považovat ze datum 1. 5. 2005“; že „závěť je neplatná, protože neobsahuje celé datum a to den, měsíc a rok“ a že „žalovaní nejsou dědici na základě této závěti“.

K odvolání žalovaných K r a j s k ý s o u d v Hradci Králové rozsudkem ze dne 6. 12. 2007 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalobu zamítl a současně žalobkyni uložil povinnost zaplatit žalovaným na náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně 10 390 Kč a na náhradě nákladů odvolacího řízení 15 200 Kč k rukám jejich zástupce. Dospěl k závěru, že „dědický soud postupoval nesprávně, když usnesením ze dne 20. 6. 2006 uložil žalobkyni podat žalobu na určení, že je dědicem po J. P. a účastníkem dědického řízení“; že „postupem podle § 175k odst. 2 o. s. ř. lze odkázat s žalobou na soud jen dědice – a tím stát v této věci není, když není zákonným dědicem a ani dědicem závětním“; že „v souzené věci však nejde o žalobu, se kterou by byla žalobkyně odkázána podle § 175k odst. 2 o. s. ř., a proto žalobkyně musí prokazovat naléhavý právní zájem na tomto určení“; že „k řešení otázky, kdo je dědicem (a zda případně dědic není a dědictví tak připadá státu – viz § 462 obč. zák.) je povolán soud provádějící řízení o dědictví podle části III. Hlavy 5. o. s. ř., a to případně za využití ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., a nikoliv soud ve sporném řízení podle části III. Hlavy 1. – 4. o. s. ř.“ a že proto „žalobkyně objektivně nemá na požadovaném určení naléhavý právní zájem“.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání. Namítá, že „v daném řízení nemohla být dědicem zůstavitele, ale osobou, které připadne dědictví, jež nenabude žádný dědic (jako tzv. odúmrtí podle ustanovení § 462 obč. zák.)“; že proto „zpřesnila žalobu tak, že žádala o určení, že dědictví po zůstaviteli připadá státu“; že „měla právní zájem na požadovaném určení, a to už s ohledem na uvedenou výzvu dědického soudu“; že „ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. nelze vykládat restriktivně, totiž tak, že dopadá jen na spor dědiců“; že „v daném případě by totiž při doslovném výkladu citovaného ustanovení dědický soud nemohl odkázat k soudu toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, protože jako dědicové přicházejí v úvahu jen žalovaní a proti nim nestojí ve sporu žádný jiný dědic“; že „pokud odvolací soud nechtěl rozhodnout o výroku přesně tak, jak ho navrhla žalobkyně, mohl rozhodnout například o tom, že žalovaní jsou nebo nejsou dědici po zůstaviteli, neboť by tím s ohledem na obsah žaloby a zjištěný skutkový stav fakticky vyřešil vzniklý spor týkající se platnosti závěti zůstavitele“; že „odvolací soud ji měl v souladu s ustanovením § 118a odst. 2 o. s. ř. upozornit, že v řízení nedostatečně prokázala naléhavý právní zájem“; že „odvolací soud jí tak znemožnil právně argumentovat“; že „podaná žaloba měla sloužit pro vyřešení problému, kdo z účastníků má nárok na majetek po zůstaviteli a zároveň umožňovala předejít případným dalším sporům v budoucnu“. Navrhla, aby Nejvyšší soud napadený rozsudek odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) po zjištění, že dovolání proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu bylo podáno oprávněnou osobou (účastníkem řízení) ve lhůtě uvedené v ustanovení § 240 odst. 1 o. s. ř. a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek ve smyslu ustanovení § 242 o. s. ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné. Proto zrušil rozsudek odvolacího soudu a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Z obsahu spisu vyplývá, že v řízení o dědictví po J. P., zemřelém dne 31. 12. 2005 (dále též jen „zůstavitel“), vedeném Okresním soudem v Náchodě, bylo žalobkyni usnesením ze dne 20. 6. 2006 uloženo, aby do tří týdnů od právní moci tohoto usnesení podala u Okresního soudu v Náchodě žalobu na určení, že „je dědicem a účastníkem dědického řízení“.

Podle ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. účastníky řízení jsou ti, o nichž lze mít důvodně za to, že jsou zůstavitelovými dědici, a není-li takových osob, stát.

Účastníky řízení o dědictví jsou navrhovatel a ti, které zákon za účastníky označuje (§ 94 odst. 2 o. s. ř.). Zákon účastníky řízení o dědictví označuje v ustanovení § 175b o. s. ř. Účastenství v dědickém řízení v tomto případě odráží hmotné dědické právo a směřuje k tomu, aby byla zjištěna osoba, která skutečně vstoupí do práv a povinností zůstavitele, popřípadě aby bylo zjištěno, že zůstavitel nemá dědice, který by nabyl dědictví, a že proto dědictví musí ve smyslu § 462 obč. zák. připadnout státu.

Podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř., jestliže někdo před potvrzením nabytí dědictví tvrdí, že je dědicem a popírá právo jiného dědice, který dědictví neodmítl, vyšetří soud podmínky dědického práva obou a jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem.

Podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., závisí-li však rozhodnutí o dědickém právu na zjištění sporných skutečností, odkáže soud usnesením po marném pokusu o smír toho z dědiců, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou. K podání žaloby určí lhůtu. Nebude-li žaloba ve lhůtě podána, pokračuje soud v řízení bez zřetele na tohoto dědice.

Z ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. vyplývá, že soud po vyšetření podmínek dědického práva jedná dále s tím, u koho má za to, že je dědicem. Usnesením vydaným podle tohoto ustanovení může být rozhodnuto – jak vyplývá z jeho znění – pouze o tom, s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) bude nadále jednáno jako s osobou, o níž lze mít důvodně za to, že je dědicem, a, je-li to potřebné, jaký je dědický titul této osoby (při pozitivním vymezení), popřípadě s kým (tj. s kterým z dosavadních účastníků řízení, mezi nimiž je spor o dědické právo) nadále nebude jednáno, neboť lze mít důvodně za to, že není dědicem (při negativním vymezení). Tímto usnesením se totiž řeší (vyšetřují) podmínky dědického práva pro účely průběhu řízení a má význam jen pro vymezení účastníků řízení o dědictví; na jeho základě soud v dědickém řízení považuje za účastníka řízení ve smyslu ustanovení § 175b, věty první, o. s. ř. tu osobu, o níž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ní bude dále jednáno, popřípadě přestane považovat za účastníka řízení toho, o němž bylo pravomocně rozhodnuto, že s ním nadále nebude jednáno.

Vydání usnesení podle ustanovení § 175k odst. 1 o. s. ř. je na místě tehdy, jsou-li skutková tvrzení účastníků o rozhodných okolnostech shodná a závisí-li rozhodnutí o dědickém právu pouze na právním posouzení věci. Není-li tomu tak, má soud (soudní komisař) vzhledem k tomu, že v „nesporném“ dědickém řízení nemá z procesního hlediska možnost objasňovat sporné skutečnosti, postupovat způsobem stanoveným v ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. Toto ustanovení soudu (soudnímu komisaři) ukládá, aby se pokusil uvedený spor o dědické právo vyřešit dohodou, tj. aby vyvinul úsilí směřující k tomu, že se rozhodné skutečnosti mezi účastníky uplatňujícími rozporná dědická práva „stanou nespornými“. Nepodaří-li se soudu (soudnímu komisaři) uvedený spor vyřešit dohodou a skutečnosti rozhodné pro posouzení dědického práva zůstanou i po pokusu o odstranění sporu mezi účastníky sporné, vydá soud usnesení, kterým odkáže toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví jako méně pravděpodobné, aby své právo uplatnil žalobou.

Výrok usnesení vydaného soudem v řízení o dědictví podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. musí obsahovat údaj o tom, jakou žalobu má odkázaný účastník podat. Vzhledem k tomu, že § 175k odst. 2 o. s. ř. umožňuje odkázat dědice, aby žalobou uplatnil své dědické právo, odpovídá tomuto ustanovení – v závislosti na konkrétní procesní situaci – žalobní petit buď na určení, že žalobce je dědicem po zůstaviteli, nebo že žalovaný (některý ze žalovaných) není dědicem po zůstaviteli. Sporné skutečnosti nebo právní otázky, které jsou pro takovéto určení významné (např. že důvody vydědění nejsou dány), představují jen posouzení předběžné otázky, které se neuvádí ve výroku, ale jen v důvodech rozhodnutí. Na rozdíl od právní úpravy dříve obsažené v § 18 zákona č. 95/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů, nyní platný § 175k odst. 2 o. s. ř. neumožňuje, aby způsobilým předmětem

sporného řízení, zahájeného na základě odkazu dědického soudu, bylo jen určení sporné skutečnosti nebo sporné právní otázky, byť by byla významná pro posouzení dědického práva.

Ve výroku usnesení podle § 175k odst. 2 o. s. ř. musí soud také určit k podání žaloby lhůtu. Tato lhůta je procesní lhůtou soudcovskou, kterou soud může prodloužit (§ 55 o. s. ř.), nemůže jí však prominout (§ 58 o. s. ř. a contr.). Vzhledem k tomu, že s marným uplynutím lhůty, stanovené k podání žaloby, je spojen následek, že soud (soudní komisař) pokračuje v řízení „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.), musí být o prodloužení lhůty nejen požádáno, ale i rozhodnuto ještě před uplynutím původně stanovené lhůty.

Jestliže odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá, má to za následek, že soud (soudní komisař) – jak uvádí § 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř. – „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“. Uvedené v konkrétní situaci znamená, že dědic, který byl odkázán na žalobu na určení, že je dědicem po zůstaviteli, přestává být účastníkem dědického řízení a soud (soudní komisař) pokračuje v dědickém řízení bez zřetele na tuto osobu. Byli-li dědic odkázán na žalobu na určení, že jiný účastník není dědicem po zůstaviteli, znamená to, že v dědickém řízení bude pokračováno i s osobou, jejíž dědické právo odkázaný účastník popíral.

Stejně právní následky, které jsou spojeny s tím, že odkázaný účastník nepodal žalobu, nastávají tehdy, jestliže žalobu sice podal, ale byla odmítnuta (§ 43 odst. 2) nebo o ní bylo řízení zastaveno (např. podle § 104 pro nedostatek podmínek řízení).

Žalobu, která je podána po uplynutí stanovené lhůty, musí soud zamítnout, neboť – jak výše uvedeno – po marném uplynutí lhůty, stanovené k podání žaloby soud (soudní komisař) pokračuje v řízení o dědictví „bez zřetele na tohoto dědice“ (§ 175k odst. 2, věta třetí, o. s. ř.).

Výše popsané důsledky toho, že odkázaný účastník (dědic) nebude ve věci úspěšný nebo jestliže vůbec žalobu ve stanovené lhůtě nepodá (soud „pokračuje v řízení bez zřetele na tohoto dědice“), nastanou ovšem pouze v případě, že usnesení, kterým byl účastník (dědic) odkázán k podání žaloby, splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2004, sp. zn. [30 Cdo 493/2004](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 84, ročník 2005).

Dědictví, jehož nenabude žádný dědic, připadne státu (§ 462 obč. zák.); také ve vztahu k dědictví případnějšího státu platí, že se nabývá smrtí zůstavitele (§ 460 obč. zák.). Ze skutečnosti, že zůstavitel nezanechal žádné dědice, že zůstaviteli dědici jsou nezpůsobilí dědit nebo že z jiných důvodů dědictví nenabude (nemůže nabýt) žádný dědic, však nelze dovozovat, že by soud v usnesení o dědictví musel vždy potvrdit připadnutí dědictví státu. Dědické řízení totiž může být skončeno také schválením dohody o přenechání dědictví zůstavitelovým věřitelům k úhradě dluhů (srov. § 471 odst. 1 obč. zák., § 175p o. s. ř.), je-li dědictví předloženo, a soud může též nařídit likvidaci dědictví, je-li dědictví předloženo nebo navrhne-li to stát, kterému má dědictví připadnout podle ustanovení § 462 obč. zák., jestliže není možné uhradit peněžitý dluh zůstavitele zcela nebo zčásti penězi z dědictví a věřitel odmítl přijmout na úhradu své pohledávky věc z dědictví, i když dědictví není předloženo (srov. § 471 odst. 2, § 472 odst. 2 obč. zák.; § 175t a násl. o. s. ř.).

Vzhledem k tomu, že stát je – jak výše uvedeno – účastníkem řízení o dědictví také v případě, že mu dědictví připadá podle § 462 obč. zák. (srov. § 175b o. s. ř.), je logicky nezbytné i v případě sporu o dědické právo mezi v úvahu přicházejícím dědicem zůstavitele a státem, jako v úvahu přicházejícím nabyvatelem dědictví podle § 462 obč. zák., postupovat ve smyslu ustanovení § 175k o. s. ř. I státu proto lze uložit povinnost podat žalobu podle ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. Žalobní petit však v takovém případě musí odpovídat postavení státu jako nabyvatele dědictví podle § 462 obč. zák., tedy nikoliv dědice zůstavitele.

Žaloba podaná ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř. není určovací žalobou ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., ale je žalobou na určení právní skutečnosti, u níž naléhavý právní zájem vyplývá z právního předpisu. Taková žaloba proto nemůže být zamítnuta pro nedostatek naléhavého právního zájmu na požadovaném určení a žalobce není povinen tvrdit a prokazovat skutečnosti o takovém právním zájmu. Tyto závěry ovšem platí opět pouze v případě, že žaloba splňuje požadavky vymezené ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř.; v opačném případě je na místě na žalobu klást požadavky vymezené ustanovením § 80 písm. c) o. s. ř., včetně povinnosti žalobce tvrdit a prokazovat skutečnosti svědčící o naléhavém právním zájmu na požadovaném určení (srov. Zprávu projednanou a schválenou občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu ČSR ze dne 18. 6. 1982, sp. zn. [Cpj 165/81](#), uveřejněnou ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 49, ročník 1982).

I když v posuzovaném případě výrok usnesení Okresního soudu v Náchodě ze dne 20. 6. 2006, vydaného v řízení o dědictví po zůstaviteli, požadavkům vymezeným ustanovením § 175k odst. 2 o. s. ř. ne zcela vyhovuje, neboť odkazuje žalobkyni (přicházející v úvahu jako nabyvatelka dědictví podle ustanovení § 462 obč. zák.) k podání žaloby na určení, že „je dědicem a účastníkem dědického řízení“, žalobkyně podanou žalobou tento nedostatek zcela překlenula požadavkem na určení, že „dědictví po zůstaviteli připadá státu – České republice“. Taková žaloba je správně formulovanou žalobou ve smyslu ustanovení § 175k odst. 2 o. s. ř., a není proto – jak shora vysvětleno – určovací žalobou ve smyslu § 80 písm. c) o. s. ř., u níž musí žalobce tvrdit a prokazovat naléhavý právní zájem na požadovaném určení.

Z uvedeného vyplývá, že dovoláním napadený rozsudek odvolacího soudu není správný. Nejvyšší soud proto tento rozsudek zrušil (§ 243b odst. 1, část věty za středníkem, o. s. ř.) a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta první, o. s. ř.).